

**ROZBOR
PTOLEMAIOVY OSMÉ
MAPY ASIE,**

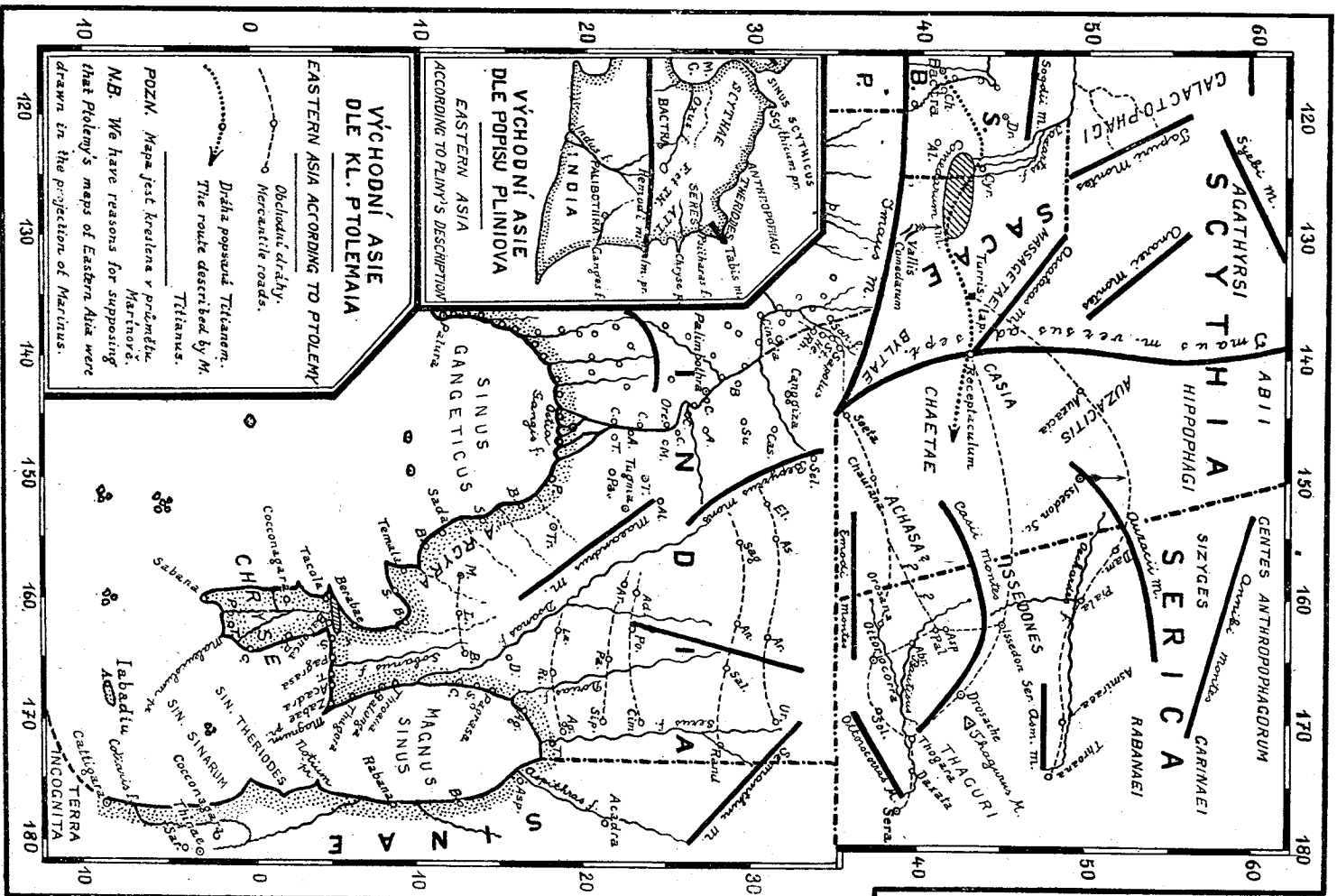
NAPSAL

A. WURM.

V CHOTĚBOŘI 1926.

Nákladem vlastním. — Tiskem B. Stýbla v Praze.

VÝCHODNÍ ASIE DLE PODPISU PLINIOVA
 EASTERN ASIA ACCORDING TO PLINY'S DESCRIPTION

VÝCHODNÍ ASIE DLE KL. PTOLEMAIA
 EASTERN ASIA ACCORDING TO PTOLEMY

Obšlébné dráhy.
 Obchodní dráhy.

Dřážba popsaná Titianem.
 The route described by M. Titianus.

POZN. Mapa jest kreslena v předčítliv. Martově.
 NB. We have reasons for supposing that Ptolemy's maps of Eastern Asia were drawn in the projection of Martinus.

Kritikou these titianovské (str. 11. a násl.) a důkazem dvou nej-
důležitějších předloh Ptolemaiovy mapy Sériky a Skythie za Imacem (str.
13.) odkrývá přítomné pojetí hlavní kořen obříž. o něž se třístily
dosavadní snahy o její řešení; výtečkem rozboru jest neočekávané zjedno-
dušení problému, jež uvolňuje cestu k pravděpodobnému určení identity
většiny prvků mapy (str. 19). Studium jednak kartografické sítě, užití
Marinem k popisu dráhy posílí Titianových, jednak »exotických« členů
jthoa-sijského periplu a východního okraje Sériky vedlo k návazce o podstatě
a vývoji zeměpisného díla Maríova; příspěvek k přezkoumání nesnadné
této otázky ukládám v Poznámkách (str. 23.). Rostoucímu zájmu eziny
o otázky ptolemaiovské vyhovuje připojené Summary (str. 34.).

A. W.

Ptolemaiovův popis země Saku, Skythie za Imaem a Sériky.

(Překlad podle textu WILHELMJERROVA s použitím kritického aparátu.)

(Z knihy VI):

(Z kapitoly II):

Královské sídlo Baktra 116° d, 41° š.

(Z kapitoly 12):

Sogdiané hraníí..... na severu rovněž se Skythii..... až k ohbi [Jaxartu] v bodě 120° d, 48½° š; na východě se zemí Saku podél řeky Jaxartu mezi uvedeným bodem a pramenem, jehož poloha 125° d, 43° š, a dle spojnice pramene Jaxartu a bodu 125° d, 38½° š.

Jiné dvě [řeky] ústí do Jaxartu, s nímž prameni se v téže výsočině (sluje v sočinou Komédú); jedna z nich sluje Dymosi; její pramen 124° d, 43° š, ústí do Jaxartu 123° d, 47° š; druhá Bakattis, jejíž pramen 123° d, 43° š, ústí do Jaxartu 121° d, 47½° š.

Kapitola 13: Země Saku (Sakai). Mapa Asie VII.

Země Saku hraníí na západě, jak vyloženo, s východním bokem Sogdianů; na severu se Skythii zeměpisnou rovnoběžkou mezi ohbi Jaxartu a bodem 130° d, 49° š; na východě rovněž se Skythii přímkou, jež, vycházejíc z tohoto bodu, sleduje dále pohoří Askatakas až k »staniici [horméterion] v pohoří Imau, kterou procházejí obchodníci na cestě do Séry«, v poloze 140° d, 43° š, pak »horstvem k severu směřujícím« až k bodu 145° d, 35° š; na jihu vlastním pohoří Imaem podél spojnice naznačených bodů.

V zemi Saku jest: 1. uvedená výsočina Komédú; do ní vstupuje se směrem od Sogdiany v bodě 125° d, 43° š; v ní »údolí Komédú« 130° d, 39° š; 2. t. zv. kamenná věž v poloze 135° d, 43° š. Zemi Saku drží kočovníci nemající měst a přebývající v lesích a jeskyních. Oni, kteří sídlí podél Jaxartu, slují Karatai a Komaroi; nad celou výsočinou Komédai; podél Askataku Massagetai; uprostřed Grynatioi Skythai a Toornai, pod nimi podél pohoří Imau Byltai.

(Z kapitoly 14):

Skythie před Imaem jest ohraničena.... na východě pohoří »Imaem směřujícím k severu« podél přímkou skoro meridionální od řečené stanice [horméterion] až po zemi neprozkoumanou....

Kapitola 15: Skythie za Imaem. Mapa Asie VIII.

Skythie za Imaem hraničí na západě s Přední Skythií a zemí Saků po celé délce »horské odnože k severu směřující«; na severu s neprozkoumanou zemí, na východě se Séríkou podle přímků, jejíž koncové body 150° d. 63° š. a 160° d. 35° š.; na jihu s částí Indie za Gangem podle zeměpisné rovnoběžky spojující naznačené body.

V této oblasti leží západní část hor t. zv. Kasijských, jejichž koncové body 152° d. 41° š. a 162° d. 44° š.; rovněž západní část Ěmódů s koncovým bodem 153° d. 36° š.

V Auzakijských horách pramen řeky Oichardu v bodě 153° d. 51° š. Sever Skythie za Imaem drží Abioi Skythai, pod nimi Hipofagoi Skythai, níže síň se země Auzakitis, a pod ní vedle jmenované stanice [hormétéion] země Kasia; pod ní Chaitai Skythai. Potom země Achasa a pod ní podél hor Ěmódských Chauranaioi Skythai.

Města jsou v této oblasti: Auzakia 144° d. 49½° š.; Issédón Skythiké 150° d. 48½° š.; Chaurana 150° d. 37¼° š.; Soitana 145° d. 35½° š.

Kapitola 16: Séríké. Mapa Asie VIII.

Séríké hraničí na západě se Skythií za Imaem podél popsané čáry; na severu s neprozkoumanou zemí podél thulské rovnoběžky; na východě rovněž s neprozkoumanou zemí poledníkovou čarou mezi koncovými body 180° d. 63° š. a 180° d. 35° š.; na jihu jednak se zbývající částí Indie za Gangem podél téže rovnoběžky až k bodu 173° d. 35° š.; jednak se zemí Siníí přímkou prodlouženou až k uvedenému bodu na hranici země neprozkoumané.

Hory prostupují Séríkou t. zv. Anóthiské mezi koncovými body 153° d. 60° š. a 171° d. 56° š.; východní část Auzakijských až k bodu 165° d. 54° š.; hory Asmirajské s krajními body 167° d. 47½° š.; 174° d. 47½° š.; východní část Kasijských s koncovými body 162° d. 44° š. a 171° d. 40° š.; horská skupina Thagurská, jejíž střed 170° d. 43° š.; východní část Ěmódů t. zv. sérských k bodu 165° d. 36° š.; pohoří zvané Ottorokorra s koncovými body 169° d. 36° š. a 176° d. 39° š.

Velkou částí Séríky protékají hlavně dvě řeky, předně Oichardés, jehož pramen v Auzakijských horách byl uveden; pramen v Asmirajských horách 174° d. 47½° š.; větev [= přítok] směřem ke Kasijským horám odděluje se v bodě 160° d. 49½° š., a v nich se pramení v bodě 161° d. 44¼° š. Zadržuhé řeka zvaná Bautisos; její pramen v Kasijských horách 160° d. 43° š.; pramen v horách Ottorokorrských 176° d. 39° š.; větev k Ěmódům směřující odděluje se 168° d. 39° š.; její pramen v týchž horách 160° d. 37° š.

Nejzášší sever Séríky obývají a) kmeny Anthrópofagů, pod nimi kmen Anóthioi nad horami stejného jména; mezi tímto a Auzakijskými horami kmen Sizyres, pod nimiž Damnai, pak Pialai až k řece Oichardu, a pod ní stejnojmenní Oichardai; b) v druhé řadě, východně od Anóthi, Garinaioi a Rabanaioi, pod těmi země Asmirajia nad stejnojmennými horami; c) pod nimi všemi až ke Kasijským horám velký kmen Issédones a východně od nich Throanóti; pod tímto Thaguroi východně od stejnojmenné horské skupiny, a pod Issédony Aspakarai; pod nimi dále Bautai, a nejdále na jihu podél hor Ěmódských a Sérských Ottorokorai.

Tato n
160° d. 49½°
Issédón
saché 16
171½° d. 3
39½° š.; O
Solana 1

Světov
složitý. Sá
vzniká má
pramenů v
fakt postu
poměr vr
nikterak je
vždy s úsp
mínemata«

vody vázer
method pr
její k promi
mapu taktn
rých oblas
opatřeným
Jest j
stavby, pp
p o d m i n
tívní obrat
pojednání
k dokrestl
pro někter
a priori F
zeměpis o
legomena
Márinova
zpracovan
opatřené (

mapy Zad

I. Vše
o zemích.
čerpávajíc
FETLEFF
ným citátn
tím se řa
kompliace
obraz »ze
Agrippova
místech p
autorovy

Tato města uvádějí se v Sérice: Damna 156° d, 51 $\frac{3}{4}$ ° š; Piala 160° d, 49 $\frac{3}{8}$ ° š; Asmiraia 170° d, 48 $\frac{1}{8}$ ° š; Throana 174 $\frac{1}{2}$ ° d, 47 $\frac{1}{4}$ ° š; Issédon Séríké 162° d, 45° š; Aspakara 162 $\frac{1}{2}$ ° d, 41 $\frac{2}{3}$ ° š; Drósaché 167 $\frac{2}{3}$ ° d, 42 $\frac{1}{2}$ ° š; Paliana 162 $\frac{1}{2}$ ° d, 41° š; Thogara 171 $\frac{1}{8}$ ° d, 39 $\frac{2}{3}$ ° š; Abragana 163 $\frac{1}{2}$ ° d, 39 $\frac{1}{2}$ ° š; Daxata 174° d, 39 $\frac{2}{3}$ ° š; Orosana 162° d, 37 $\frac{1}{2}$ ° š; Otorokorra 165° d, 37 $\frac{1}{4}$ ° š; Solana 169° d, 37 $\frac{1}{2}$ ° š; Sέρα métropolis 177 $\frac{1}{4}$ ° d, 387 $\frac{1}{12}$ ° š.

7

Rozbor mapy Sériky a Skythie za Imaem.

Světová mapa Ptolemaiova jest útvár genetický i strukturně přeložitý. Sám základ, jehož jí poskytuje podobná mapa Marinova, pramení málo kritickou kombinací zeměpisných dat, čerpaných z mnoha pramenů velmi různorodých, a k zvýšení zmatku jeho podstatně přispívá fakt postupného vývoje mapy i popisného (jla Marinova.) Ale ani poměr vrstvy ptolemaiovské k marinovskému substrátu není nikterak jednoduchý. Pokusili-li se Ptolemaios v četných případech (neménata« předchádcova definovala způsobem nepostačujícím²⁾ jindy důvodů vážené z úvah teoretických (Geogr. I, 9, 6—7), kritika Marinových metod pracovních (I, 7—14) a nové poznatky zeměpisné (I, 17) vedou jej k pronikavé revizi Marinova obrazu »země prozkoumané«; světovou mapu takto upravenou Ptolemaios doplnuje, ne-li všude, aspoň v širých oblastech podél východního a jižního okraje svým vlastním, nově opatřeným materiálem.

Jest jediná možná cesta k porozumění a interpretaci spleťté této stavby, pokud o izolaci původních pramenů za uvážení veškerých podmínek, jež spolupůsobily při jejich zpracování a sloučení v definitivní obraz. Rozbor Ptolemaiovy mapy zemi/za Imaem, jemuž jest toto pojednání věnováno, jest théma vědně a zajímavé, slibující plátně přispěti k dokreslení vztahů mezi římským Středomořím a střední Asií, jak je a priori pravděpodobná účást zcela skrovného počtu pramenů pro zeměpis oblasti, vysunutě na samu periferii známého světa: nad to Ptolemaiova sama poskytuje některých cenných pokynů o původu vědní zpracované výzkumy posílá Titánových (I, 11, 5) a zprávy Ptolemaiem opatřené (I, 17, 4) jsou tři složky, jichž podíl na Ptolemaiově konstrukci mapy Zadní Skythie a Sériky vysvětliti jest našim úkolem.

*

*

I. Vše, co do let sedmdesátých po Kr. bylo známo západnímu světu o zemích, šířících se za východní hranicí Baktrie a Sogdiany, shrnuje vyčerpávajícím způsobem Starší Plinius v Nat. Hist. VI, 53—55 (ed. D. BÉTLIFSEN 1904). Souvislost objektivního podání jest přerušena jediným citátem z neznámého autora (zmínkou o sídlech Konů a Birsarů): tím se řadí perigrése »severovýchodní« Asie k oněm statim zeměpisné kompilace Pliniovy, jež líčí autorem samým přijatý, zhruba jednotný obraz »země obydlené«. Mezi předlohami těchto starí byla zajiště mapa Agrippova a zeměpisná práce Varronova, ač není pochyby, že na vhodných místech popis assimuluje i úřední materiál statistický, vlastní informace autorovy o velkých »ostrovech« severní Evropy, úřední relace o vojén-

ských podáních na obvodu říše, snad i zprávy jiných římských a řeckých zeměpisců.

Pliniův obraz Asie používá se vládnoucí tebdy Eratosthenově theorii ostrovní podstaty okřinny. Východní Asii oblévá okean Severní a Skythský (na S). Východní (na V) a moře Indické a Rudé (na J). Mohutná horská soustava Tauru rozděluje zemědíl v severní a jižní část, probíhá východním směrem a posunuje nejzášší svůj výběžek — monte Hemodi — předhořím Imavus (Tamaron Strab., Tannus Mela, Samara Orosius) do Východního moře. Severní břeh běží od Skythského mysu (východně od otvoru Kaspického moře) směrem nejprve JV až k předhoří Tabis, načež se obrací směrem bezpochyby JVV pře Imavus až k JV cípu Indie.

Sk y t h i i patří břeh Skythského okeánu až po Tabis a jest na SZ neobyditelný pro sněhové vánice, ostatek (na JV) obydlen divočky a selhání: s kanibalskými Skythy (Anthropolphagi Scythae Plin., Scythae Anthropagoe Mela) soustějí na JV Země šelem (vasta solitudinis ferarumque multitudo Plin., regio feris scatens Mela), následují jimi Skythové (Scythae Sagae Mela) a jímá deserta cum beluis až k předhoří Tabis.

Za ním, již na břehu Východního moře, šíří se sídla Sérů a do moře vtékají tři řeky (v pořadí od S k J): Psitharas, Cambari a Lanos; jižně od následujícího mysu Chryse vtíká do pevniny záliv Cinnaba (Cynnaba v. I.), vtěvá se řeka Atianos, a při druhé zátocce obývá kmen Attakorů. Mezi nimi a Skythy v nitrozemi asijském, východně od Baktrie a jezera Oaxus, žijí kanibalské kmenev: Thuni et Focuri et iam Indorum Casiri, a kočují indiští Nomadi, vesměs na S od pásma Hemodských hor; tyto určují severní hranici Indie, jejíž vletok Ganges ústí jižně od předhoří Imavus do Východního moře.

Není obtížno, zjistiti v perigézi Pliniově kombinaci několika vzájemně nezávislých skupin zpráv. I. Přesvědčení, že sídla Sérů šíří se podél břehů Východního moře, jest až po dobu Ptolemaiovu všeobecné a dochází výmluvného výrazu v Agrippově označení Oceanus Scirensis¹⁾ Trojici Frónů, Tocharů²⁾ a Sérů zná též Dionysios Periegetés (v. 752) a autoři na něm závislí; v kombinaci s Faunv (t. j. Frónv) jmenuje Serv geografie Strabonova; dvojice Frónů a Tocharů skrývá se ve jménech dvou »provincií« hyrkanských v kosmografii Anonyma Ravenského (Tocaron. Erurion t. j. Frurion)³⁾; Frónv samotné (pode jménem Funi Scythae) zaznamenává v podobné poloze jako Plinius (severně od Taurské soustavy, západně od města Otorogorra, t. j. od Pliniových Attakorů) mapa Orosiova (Oros. Hist. I. 2). Společným zdrojem, zmíněných zpráv byly antičným mapám baktrické episkydy »Partbských dějin« Apollodorových, pokud se dotýkaly expanse řeckobaktrické říše až k pomezi Frónů a Sérů (Strab. Geogr. XI, 11, 1). Jiná místa spisu jednala o pozdější invasi Tocharů do Baktrie; znají-li však antičtí zeměpisci kmen Tocharů v konstantním spojení s Frónv v původních jejich sídlech za východní hranici Baktrie, sotva lze souditi jinak, než že již zmínka o válčných úspěších baktrických Helénů uváděla vedle Sérů a Frónů i pozdější dobyvatel Baktrie.

2. Jiného původu, a s předešlou skupinou jen mechanicky v předloze Pliniově spojeny jsou zprávy o národu Attakorů a jeho sídlech na druhé straně Hemodi. Pliniově líčení nepřipouští pochybností o tom, že podřkomoleným jménem skrývají se Urtara Kuru, t. j. Hyperboreové indických epopejí: ... gens hominum Attacorum, apricis ab omni noxio adflatu seclasi collibus, eadem qua Hyperborei degunt temperie, de his pri-vatim candidit volumen Amometus, sicut Hecataeus de Hyperboreis (N.

H. VI, 55; IV, 60). Psal-li o Attakorech již Amómétos, vrstevník Ptolemaia Filadelta, nelze pochybovat o značném stáří zprávy, kterou do západní literatury uvedli pravděpodobně řečtí vyslanci u indického dvora Mauryů. — Původního zvuku blíží se jméno města a řeky Otorogorra v předloze Orosiové (1, 2).

3. Popis břehů Skythského oceánu až po horu Tabis opakuje se ve shodě věcně i výrazově u poněkud staršího zeměpisce P. Melv (De chor. III, 7). Společnou předlohu obou zeměpisců spatřuje D. DETLEFSEN¹⁾ v perigési Varronově; posledním zdrojem kombinace jest však jistě autor řeckým jazykem píšící, jak nasvědčuje tvar Scythae Androphagoe a název Theriodes, jenž (v sousedství Anthropofagů) označoval Zemi Selen na mapové předloze Honoriové (J. Honor. Cosm. ed. RIESE, rec. A 6, 7, 38; autor vykládá legendu chybně, vztahuje ji střídavě na místo řeku a národ). Dva členy této heterogenní skupiny, Androfağové a Země sněhu, pocházejí pravděpodobně z Hérototova líčení Skythie; o předhoří Tabis domnívá se E. H. BURBURY²⁾ (asi správně), že není než opakovaním mysu Tannus čili Tamaron, t. j. východního předhoří taurské soustavy; nad ním pak na základě indických zpráv Megasthenových vyznačena sídla Saků (Scythae Sagae, alii Scythae). Soudím, že některá novější řecká mapa, stáječící východní pokračování Tauru smírem severovýchodním vlyvem Hipparchovy kritiky názorů Hérotostenových, byla (spíše než některý *ἀρχαῖος πίναξ*) mezi prameny Varronovými.

4. Rázu zdánlivě paradoxního dodává Pliniově perigési popis přímořského krajinu mezi předhořím Tabis a Imavem. Srovnání s mapou Ptolemiovou zjišťuje některé body zádoinického periplu: řeka Psitharas jest Ptolemaiově Aspithras Ianos (přepsáno z Danos) sluje u egyptského zeměpisce Doanas, a s Ptolemaiovým *ἡμέρα ἀκρω* kryje se polohově prolamiturním Chryse, řadící se svým významem do skupiny starověkých eldardů za deltou Gangu, jako je země, ostrov a poloostrov Chrysé, řeky (Chrysothas, Chrysothos, snad i Sobanos. Nehledíme-li k mapě Ptolemaiové a k neurčité zmince o zemi Chrysé v Periplusu R. M., jest postavení této části popisu Pliniova zcela izolované v choroграфické literatuře starověku; ani Agrippovi, ani Varronovi nebyl znám periplus Zadní Indie; jeho včlenění do eratothenovského rámce je příznačným dokladem strnulosti školské kosmografie, jež ani objevů vskutku významných neschála chápati jako rozšíření zeměpisného obzoru, užívající již pouze k jemnějšímu zpracování dávno již »známého« obrysu souše.

Plinius dokončuje zeměpisnou svoji kompilaci v době, v níž rychle se rozptyluje šero, halící zrakům západních zeměpisců země jižní Asie a Dalekého východu; jest mu možno dodatečně excerptovati popis cesty z egyptské Alexandrie do obchodně rušné Limyriky (části Malabaru). Země ležící podél teže, teprve v posledních letech Pliniových rázené dráhy (N. H. VI, 96) zná z autopsie neznámý pisatel Periplusu R. M. a děho m o i e; trouhá si nedhati dogmat školského zeměpisu o tvaru Indie a přiběhu pobřeží a-anského, podružuje však tradiční představu o směru asijského břehu mezi tisítm Gangu a otvorem Kaspického moře; zde, na nejzazším severu Asie, rozkládá se veliké nitrozemní město Thina, odkud je vyváženo hedvábí dvěma drahami kontinentálními jednak přes Baktrii do porčí Indi, jednak do údolí Gangu a odtud do Limyriky (Peripl. cap. 64).

Důsledky osudné zděděnému obrazu »země obydlené« vyvozuje z nových výkumů teprve Martinos. Odsunutv východní hranici oikúmeny do ohromných dálek, uzavírá ji na východě poledníkem 225° s městy Séra Métropolis, Sinai (= Thina Periplu) a Kattigara, a poučív se o kursu lodí,

plujících jednak k bodu zvanému Chrysé Chersonesos, jednak k čínskému přístavu Kattigarum, stáčí celou pobřežní čáru mezi deltou Gangu a Činou směrem jihovýchodním. Indické moře není na mapě Marinové ještě pánví se všech stran souši obklopenou; břeh jeho, jak africký, tak asijský, přestupuje v bodech Prason a Kattigara okraj světové mapy do oblasti ne-prozkoumané. Následovník jeho, K l. P t o l e m a i o s, stěsnává sice rozlohu prozkoumané části světa do podstatně užšího rámce, omezeného na východě poledníkem 180°, ale návrat k eratosthenovskému řešení otázky okeánu znemožňuje mu posleze dvě nové zkušenosti: africký břeh mezi Arómaty a Prasem zakřivuje se konkávně (1, 17, 5), běží tedy vstříc břehům jihočínským, a vzdálenou Sériku neohraničuje s východní strany Sérský okeán M. Agrippy, nýbrž jiná země téměř neznámá (1, 17, 4). Pod dojmem těchto poznatků, analogie Středozemního moře a jeho částí, a zřejmě i některých názorů starších (Platonových a j.) jde Ptolemaios v otázce Indického moře nad agnóstické stanovisko předchůdcevo, a sevsobecněním dochází k dokonalému zvrácení Eratostenovy theorie v opak.

Ptolemaiov obraz jest plodem jednak dlouholetého vývoje mapy Marinovy, jednak revise Ptolemaiov. Otázka, zdali se eratosthenovské stanovisko uplatňovalo netoliko v pramenech (na mapách starších zeměpisců), ale i v starších stadiích mapy Marinovy, ba snad — episodicky — i v prvých pokusech Ptolemaiových, jest zejména v oblasti východoasijské oprávněna. Úspěch smělého novotáře, odvažujícího se choulostřehého řezu podél rušeného »severovýchodního« břehu Asie (srovnej mapu Pliniovu!), závisí na tom, do jaké míry jsou mu jasny vzájemné vztahy jednotlivých prvků, a bez pomůcek, jichž jmu poskytně jediné studium původních pramenů (z jichž údajů jest mapa sestrojena), vydává svůj pokus nebezpečí vážných omylů. Některé zjevvy svědčí zajímavým vztahům mezi řadou jmen na východním okraji Ptolemaiovy Sériky a periplum jihovýchodní Asie; obě řady doplňují se některými svými členy; tak séští Anthrópofagové (na nejzazším severu země) a »záliv« Thériódes (před Kattigary, nejjihnějším bodem periplu); kmen Rabanaioi (Rabanna v. 1.) a město Rabana; země Séríké a řeka Séros; město jménem Throana objevuje se jak na východním pomezí Sériky, tak na břehu Velkého zálivu, při čemž i v seradění legend Anthrópofagoi-Rabanaioi-Throana (od S k J) a Thériódes-Rabana-Throana (od V k Z) jest patrna shoda. Kumulace případů těch a jejich parallelismus nasvědčuje, že nejde v e s k r z e o shody náhodné. Pomyšlí-li KIESSLING na kolonisaci Indočiny středoašijskými Throany a Rabanaiy,⁹⁾ přičítá, jako kdysi CHR. I. ASSÉN, zmateným zprávám Ptolemaiovým, bez pokusu o kritický rozbor, význam historického dokumentu. Dominivám se spíše, že prostorové rozložení dvojice: Anthrópofagoi-Thériódes, Rabanaioi-Rabana, Séríka-Séros patří k početné skupině zjevů mapy Ptolemaiov, pro něž jest marno hledati výklad zeměpisný a historický, a jež lze pochopiti pouze g e n e t i c k y z vývoje mapy Ptolemaiov.

Za velmi pravděpodobný pokládám naznačený výklad řeky Séros. Kdežto je zvykem ustáleným u moderních komentátorů mapy Ptolemaiov, opírají pokusy identifikací o umístění jejího ústí v periplu Velké zátoky, nacházejím klíč k vysvětlení popisu Ptolemaiova v Plinově zmínice o řece v zemi Séríi, jejíž břehy jsou jevištěm směnáního obchodu s plachými domorodci (N. H. VI, 88): Pausanias (Descr. Gr. VI, 26, 9) slyšel o deltové ostrovy Séríi, vlasti bouřců, jež obtékají ramena řeky zvané Sér, a vzpomene-me-li těsných vztahů mezi antickým lécením Séríi a Ottorokorrú (srv. str. 22), zařadíme sem i záznam řeky Ottorogorry, proudící se severního svahu Taurské soustavy do Východního moře dle kartografické před-

lohy Orosiory. Pověsti o řece Sérú byly nepochybně příliš rozšířeny, aby uslyš horlivému sběrateli Marinovi hned v prvních dobách jeho činnosti sběratelské; byl by dle Plinia známý netoliko Singalci Rachiovi, ale i západním obchodníkům; ani theoretické vyústění řeky do Východního moře na velké mapě Marinově nemůže překvapiti (srv. poměry mapy Orosiory¹⁾), jsou přirozeným důsledkem obecně přijaté nauky o přímořských sídlech národa Sérú.

* * *

II. Z celkového počtu asi padesáti zeměpisných jmen Sériky (měst, horstev, řek, krajin a kmenů) zcela nepatrný počet přechází do mapy Ptolemaiovy přímo, po př. prostřednictvím Marinovým z map a spisů starších zeměpisců, tak Émódy (Hemodi montes Plin.), jež zachovávají směr Z-V podél rhodské rovnoběžky (36° S. š.) a polohu v přiblíženém prodloužení ostatních částí Taurské soustavy. Na sever od nich, opět v závislosti na mapách starších, získává kartograf místo své Sérice, jejíž obsah po zrušení severovýchodního břehu Asie se šíří až k samému rámcí mapy; hérodotovští Anthrópofagové (s blízkými, rovněž z Hérodotových dějin přijatými Agathyrsv) ocitují se tím způsobem v souseďství thulské rovnoběžky, a týž pohyb směrem severním sdílají s nimi Abioi Skvthai (srv. polohu na Tab. Pent. XII, 3), kteří se souseďstvím Hippofagy (= Hippemolzy) a nedaleko, ale již mimo naši oblast zapsanými Trai'tofagy doplňují se na známý homerský trojlístek. Vyloučíme-li konečně kmen Rabanañ jako prvek pravděpodobně exotický, zbyvá kolem 45 jmen, jež velkou většinou jsou Ptolemaicem poprvé uváděna do zeměpisné literatury starověku, a pokud se s některými, jako s Issédony a Otorokorry, setkáváme ve spisech předchůdců, již organické jejich spění s novým topografickým materiálem brání domněnce, že byla prostě přijata z map starších zeměpisců. Původ bohatých vědomostí Ptolemaiových o zemích za Skythským Imnem hledá velmi rozšířená hypotéza v itineráři, jímž dle Geogr. I, 11, 6 obchodník Maés Tittanos zpracoval zkušenosti posíl, vypravených do země Sérú. S hlediska metodického znamenala »hypothesa titianovská« důvěru v jednotný zdroj téměř veškerého zeměpisu Sériky a řídila pracovní postup moderního badatele ve směru pevně daném úlohou, vypátrati z mapy Ptolemaiovy pořadí stanic, jichž se dotýkala cesta posíl Titanových. Otázka, do jaké míry souhlasí tato these s textem Prolegomen i s Ptolemaiovým kartografickým znázorněním (VI, 13—16), má stěžejní důležitost pro výklad mapy Ptolemaiovy.

Na zprávách Titanových založil Marinos výpočet délky známého světa způsobem, jenž vynutil si kritiku alexandrijského zeměpisce (I, 11 až 12). Originál itineráře nebyl Ptolemaiovi přístup, a podkladem jeho kritického rozboru, z něhož jedině se dovídáme o jmenovaném zpravodaji Marínovu, jest referát obsažený v poslední Diorthósi, jakož i popisy klimata a místních rovnoběžek tamtéž. Obsahem itineráře byl popis dráhy obchodníků hedvábnin ze Syrie přes Baktra až do okolí bodu zvaného Kamennou věží (*λίθινος πύργος*), k čemuž dle vládnoucího názoru přistupoval podrobný popis zbyvajících částí dráhy až po métropoli Sérú; vskutku však zmínka o sedmiměsíční cestě nutně k procestování dráhy mezi Věží a Sérou je vše, čeho se čtenář dovidá o této t. zv. druhé části »spisku« Titanova, ač Prolegomena zachovala mnohou podrobnost z popisu zapsané části obchodní dráhy. Popis cesty z Hierapole nad Eufratem až po »královskou residenci« Baktra sotva přinášel mnoho nového; skutečně novým v historii

antického zeměpisu bylo však pokračování dráhy z Bakter vysocinou Komélti ke Kamenné věži, o němž Ptolemaios dle příkladu Marinova podobné referuje; Marinós zpracoval je náctem pokrytým sítí místních rovnoběžek a »hodinových« poledníků.¹⁰⁾ Aby stanovil zeměpisnou délku Věže, nanášel Marinós (dle tvrzení Ptolemaiova) od poledníku přechodu eufratského (72° d) směrem východním »zdálenost Kamenné věže (876 schoinů) a to nezkráceně, t. j. bez korekce čísel Titanových se zretelem na menšivě azimutů dílčích tratí. Ptolemaios kárá nemožný tento postup, odporující vlastním pracovním metodám Marinovým, a aby zdůvodnil potřebu redukce čísla, získaného Marinem pro meridián Věže, přibírá po částech dráhu mezi Eufratem a Věží a všude vytyká klikatý její průběh (1, 12, 4—8). Jednáje o »druhé části« dráhy (mezi Kamennou věží a Métropólí), není již s to, aby i v tomto odstávci sledoval postupnou směru, i může pouze vytykáti mnohem menší vliv, jinnž na výpočet meridiánů Métropole působí šířkový rozdíl obou krajních bodů. Od vyměrování dílek jednotkami délky ovými (schoiny) přechází zde itinerář k odhadu úhrnné délky trati v hrubé míře časové, a právě tento hrubý údaj jest, po přepočtení na jednotky délkové, východiskem dalekosáhlých prací Marinových.

K zvláštnostem tohoto zpracování zpráv Titanových zaujal v největší době stanovisko A. B. HERRMANN¹¹⁾; v postulovaném detailním popisu cesty mezi Věží a Sérou spatřuje kopii Průvodce (Reiseführer), sestaveného pro účely franských (parthských) cestovatelů dle čínských pramenů; měřila-li tato část itineráře vzdálenosti exotickými, Řekům neznámymi jednotkami (čínskými li), jest vysvětleno, proč Marinós opíral své výpočty raději o nespolehlivý odhad doby cestovní. — Ale these titánické, na jejíž půdě HERRMANN rozvíjí své názory, odporuje především smysl závěrečné věty 11. kapitoly Prolegomen. Ptolemaios jest přesvědčen, že mědehádce jeho přecenil vzhálenost Métropole, spoleháje na údajé Titanovy; nutno pry přiblížeti jednak k nevyhnutnému, cestovní dobu prodlužujícímu střídání počasí s odpovídáním za klimatických poměrů hellénských a byzantské rovnoběžky (1, 11, 5), jednak k známé chvástivosti (*πλαζονετα*) vypravujících obchodníků (1, 11, 6—7); zejména pak své skeptické stanovisko k věrohodnosti svraských posílů odůvodňuje slovy: *Ἐπιφανεία δὲ καὶ τὸ μηδὲν ἄλλο κατὰ τῆς τῆς ἑπιφανείου διαστάσεως ἴσως τὴν ἀδυστάτως ἰστορίας τινὸς ἢ πανήγυρις ἡρώδουαι τελεσταιαν ἐπιφανείας πρὸ τῆ τοῦ ῥόθου μήκος.*

Bylo tedy patrnó z referátu Marinova, že cestovatelé na celé sedmiměsíční cestě »ničeho jiného« neuznali za bohdio vypravování nebo záznamu; tato výška Ptolemaiova je však nesrovnatelná s tvrzením, že zeměpisný itinerář zemí za Imacem pocházejí být i z dosti malé části, že zprávy posílů Titanových, ježto význam slov *μηδὲν ἄλλο* jest nepochybně vymezen rozsáhem všeho, co autor v textu kapitoly sděluje z příslušného odstávce itineráře; t. j. právě zprávou o trvání cesty.

K závěru, že největší část zeměpisu Sériky a Zadní Skythie vážena jest z jiného pramene, než ze spisku makedonského obchodníka, vede i rozbor mapy Ptolemaiovy (VI, 13—16). Nechtěje předbhati rozboru konstrukce samé, upozorňuji zatím na zřetelnou diskontinuitu mezi oblastí Marinova zpracování Titanových zpráv a znázorněním t. zv. východní části kupačské dráhy. Jeví se především ve vchbě síti souřadnicových. Z Geogr. I, 12, 8 seznaváme, že východní okolí Kamenné věže s Imacem a hřrami s ním spojenými (Askatakas na mapě Ptolemaiové) náležá sféře marinovské; vskutku ještě t. zv. hornométrion (»stanice kupačů cestujících do Séry«, VI, 13) jest oběma souřadnicemi (140° d, 43° s, t. j.

polohou v třetině desátého sloupce hodinového a na byzantské rovnoběžce), serská Métropole zeměpisnou šířkou $38\frac{7}{12}''$ š. (= smyrenská rovnoběžka) pod vládou klímat a hodinových sloupců. Naproti tomu v širé rozloze mezi polehňky hornétéria a Métropole uplatňuje se stupňové schéma s dělením čtvrtinovým a třetinovým, kdežto místní rovnoběžky byzantská, hellépontská a smyrenská nemají významu pro lokalisaci zdejších osad. — Nápadné jsou rozdíly po stránce toponymické: Nuda nomina původu iranského, indického, snad i domácího, jež vyznačují toponymii zemí za Imaem, ustupují v marinovské oblasti delším popisům a perifrasím, jež zdají se vyhýbati barbarským názvům domácím i cizím (VI, 13; VI, 16; vstup do vysociny Komédů; údolí Komédů; Kamenná věž, Imaos směřující k severu; stanice kupců cestujících do Séry; Séra métropolis). Paralelním svědeckvím Prolegomen i mapy odůvodňují tvrzení, že o cestě (zaujímající dle Marina 90° , po př. 85° délkových) mezi Věží (hornétériem) a Sérou nebylo ve spisku Titanové podrobnosti. Poohlavnost, zda Marinos správně pochopil zprávy Titanovy, pokládá-li Věz (a nikoli Syrii) za východisko sedmiměsíční cesty do země a města Sérů, vtrhá se tím důtklivěji, že sídla Sérů dle zpráv antických zeměpisců¹²⁾ širila se pravděpodobně nedaleko za východním svahem Pamiru, v jižní části pánye Tarimské; jinak stěží se ubráníme závěru, jež z Ptolemaiovv kritiky itineráře vyvodil E. H. RUMBURY,¹³⁾ že Kamenná věž (po př. hornétériem?) byla nejzášším bodem výpravy.

Stedování zpráv Titanových na mapě moderní ješt v podrobnostech stížno chudobou a rázem údajů: podstata Kamenné věže byla zajiště již Ptolemaiovi hádankou, když zmínku o bodě tom zařadil před oddíl národopisný, tedy ještě k přirodinnu popisu země Sakti (VI, 13). Před nejednu záhadu staví nás Marinova a Ptolemaiovo znázornění itineráře. Byli-li, jak plyne z výkladů Ptolemaiových, postup Marinův při výpočtu délky Věže nedůsledností (Marinos znal metodu redukční a použil ji při zpracování délkových údajů v obvodu Středozemního moře I, 11, 2 i výsledků výprav athipských I, 8, 3), jest na místě otázka, o kterou metodu pracovali a o který z četných po ruce jsoucích pramenů opírá se mapa ve své části iranské? Vyhovuje vzdálenost Věže nejen od Hierapole, ale též od Bakter úslím itineráře? — Ve znázornění Marinově oscilluje dráha mezi Baktry a Věží v síti místních rovnoběžek, ač s mírnějšími výkyvy než na mapě Ptolemaiově, zaznamenávající chybné polohu rokle Komédů (srv. I, 12, 7 a VI, 13). Poskytoval itinerář vskutku potřebných pomůcek k tomuto znázornění? Nedostatek směrových údajů v dochovaných antických itinerářích a schématický způsob, jímž zakresluje jiné obchodní dráhy mapa Ptolemaiova, není valně přízniv této domněnce. Jsou spíše účhytky znázorněné dráhy a východního směru (srv. I, 12, 7) mechanickou výslednicí kombinace s obsahem světové mapy Marinovy, sloužící za základ náčrtu? Měla nutnost, zjednatí místo nové vysocině Komédů, vliv na př. na umístění pramenů Taxartu a na příběh dráhy? Zodpovězení těchto otázek značně by přispělo k porozumění této obtížné části mapy Ptolemaiovv.

* *

III. Vliv Marinova výkladu údajů Titanových na povšechné utváření mapy Asie byl dalekosáhly; kritika Ptolemaiova v I. knize Hygéése ukazuje, do jaké míry zakládá se na něm netoliko Marinova, ale i Ptolemaiova lokalisace Séry: východní meze poznání zeměpisného odsunují se do velikých vzdáleností. Přeceněn však byl význam itineráře pro materiální obo-

haceni asijského zeměpisu; největší část Ptolemaiových zpráv, snešených v 15. a 16. kapitole VI. knihy, jest čerpána z jiných pramenů. Z převahy dat topografických a z jejich významného řetězení soudíme, že mapa Sériky a Zadíí Skythie v podstatě zakresluje opět obchodní dráhy a jejich rámce fyziografické. Přírodní část popisu vytýká kromě několika »pásmových« horstev a horské skupiny Thaguron dva vodní toky, či spíše dva říční systémy, jichž zarážející podobnosti všiml si již F. v. RICHTHOFFEN.¹⁴⁾ Shodně v obou případech rozeznává Hyžgése řeku hlavní (sluje Oichardés v severní a Bautisos v jižní soustavě) a nepojmenovanou pobočku s jižní strany. Hlavní řeku definují pokaždé souřadnice západního (α) a východního (β) pramene a ústí pobočky (δ); tato jest určena ústím (δ) a pramenem (γ); ústí (δ) jak v soustavě Oichardu, tak v soustavě Bautisu připadá do mezery bodů α, β. Otázka, je-li nedostatečnost popisu hlavní řeky skutečná či pouze zdánlivá, bude nás ještě zaměstnávatí: na tomto místě vyšetřujeme divyody, jež vedly Ptolemaia k tomu, aby tutěz svěráznu představu odvodňovací soustavy zobrazil pod dvojménem a ve dvou různých polohách. Dle mínění v. RICHTHOFFENova představuje si Ptolemaios podle vzoru lépe prý známého Tarimu (Oichardu) nedokonale známou řeku Can-po, s níž slavný zeměpisec identifikuje řeku Bautisos, a podobný názor (kresba Bautisu jest »sklavisce Nachalmung« řeky Oichardu) pronáší v novější době A. B. HERRMANN.¹⁵⁾ Ale otázku vzoru a kopie, kterou jmenovaní hadatelé řeší, jak patrnó, ve prospěch priority Oichardu, odklízí podrobnější analýse mapy Ptolemaiovy.

Souvisí jednou s mnohostí použitých pramenů, podružě s nezdarý »opravných« pokusů, jestliže tolež město, tvž kmén opakuje se na dvou různých místech mapy Ptolemaiovy, někdy pod tyníz »Massagetai VI, 10, a Massagetai VI, 13; Agathyrsoi III, 5, 10 a Agathyrsoi VI, 14), jindy pod podobným, často zkomoleným jménem (Baknatai a Laknatai IV, 1, 5 jsou dvě různé transkripce téhož jména téhož maurertranského kmene; Trisikon jest korrupce správně formy Trisikon II, 8, 4; Trapezusa V, 6, 10 jest snad »Trapezus I.« *Τραπεζοῦσα*). Pravým skladěším zápisů tohoto druhu jest mapa Přední Skythie, zjev pochopitelný jednak z kolísavého významu pojmně Skythie a Sarmatie u předchádců Marinových, jednak z pravděpodobného změnění dvou představ o průběhu Kavkazu; kavkazské a sarmatské prvky a jejich duplikáty (Syébol t. j. Suevi Hiberi Tab. Peut. X, 4; Alanoi; Sasones t. j. Sasonesarmate Tab. Peut. X, 5; Paniarloi, Kanedipsas t. j. Konapsénoi, Koraxoi, Uatoi) jsou vázány na okoli řetězu horských pásem Syebských, Alanských, Rymnických a Keranských, řetězu, jenž celým svým průběhem živě připomíná způsob, jakým znázorňovaly Kavkaz prameny Pliniovy.¹⁶⁾ V oboru mapy Germanie věnoval zjevu pozornost V. NOVOTNÝ, a dánskému badateli G. SCHJTTÉOVÍ¹⁷⁾ jsou řady dvojitých zápisů vodítkem při rozkladu mapy Ptolemaiovy v několik mapových předloh rámcových i speciálních. Tomuto pokusu nutno vytknouti (mimo jiné), že přehlíží samostatný význam itinerářů, této sverhni, rozboru nejspíše ještě přístupné vrstvy mapy Germanie, jež jak se zda, souvisí zcela volně se substrátem národopisným a fyzikálním. Dvojice topické a pseudoethnické, jako jsou obojí Maronis, Karodunon germánské a sarmatské, Eburodunon-Eburon, Budorigon-Budorigis, Virmon-Virnoi a Lugidunon-Λοῦγοι ol Δοῦροι většinou zajiště mají význam u z l ů komunikacních, jako doublety a tripletty mapy Peutingerovy.¹⁸⁾ Překvapovala by nepřítomnost duplikátů vyššího slohu v oboru samostatné práce Ptolemaiovy, vime-li, že na př. ve vývoji mapy jiho-východní Ásie uplatňují se dvě vrstvy pramenů — Marinova a Ptolemaiova, a že se v její oblasti pravděpodobně vystřídala dvě protichůdná

